

Diccionari en mim

Objectius:

- Conèixer els conceptes clau de l'educació per a la pau.
- Revisar els estereotips associats a determinats conceptes.

Paraules clau: conflicte, internacionalitat, conceptes de pau

Material: Cartolina blanca per fer les targetes, retolador negre i fotocòpia del GLOSSARI.

Durada: 2 hores.

Nombre de participants: A partir de 8

Etape educativa: Pioners - Clan (15-18 anys)

Descripció de l'activitat:

- **Formació dels grups:** S'organitza el grup en parelles o tríos en funció del nombre de participants.
- **Repartiment de paraules:** A cada grup se li ofereix un parell de targetes. A cada targeta hi haurà escrita una paraula (no cal escollir-les totes): *pau, guerra, conflicte, violència, escalada de violència, cursa armamentista, crisi oblidada, venjança, noviolència, desigualtat, països rics, països pobres, cooperació, desenvolupament.*
- **Preparació de la representació en mim:** Els grups preparen en 10 minuts una representació en mim de les paraules que els han tocat.
- **Representació:** Cada grup representa davant la resta de companys les paraules, i els espectadors les intenten encertar.
- **Lectura de les definicions i segona representació:** Es reparteixen als nois i noies les definicions de les paraules que els han tocat (vegeu GLOSSARI). Es tornen a escenificar, però aquesta vegada incorporant, si és necessari, els elements nous que els ha ofert la definició.
- **Posada en comú:** El grup posa en comú quines han estat les diferències entre les primeres representacions i les segones i s'analitza quins han estat els elements destacats en cada definició: si s'ha ofert una visió positiva, negativa o neutra del concepte, quins han estat els estereotips associats (p. ex.: sobre el concepte dels països rics i països pobres, cooperació, desenvolupament...). Es recomana analitzar paraula per paraula.

GLOSSARI

Assemblea General de les Nacions Unides: (vegeu definició "Nacions Unides").

Coeducació: Mètode d'intervenció educativa que va més enllà de l'educació mixta, les bases de la qual se sostenen en el reconeixement de les potencialitats i individualitats dels nens i nenes, més enllà del seu sexe (Mujeres en Red).

Conflicte: Situació de disputa o divergència en què hi ha una contraposició d'interessos o necessitats entre dues o més parts (Seminaride Educación para la Paz-APDH, 2000).

Conflicte armat: Tot enfrontament protagonitzat per grups de diferent índole (forces militars regulars o irregulars, guerrilles, grups armats, grups paramilitars o comunitats ètniques o religioses) que, utilitzant armes o altres mitjans de destrucció, provoquen més de 100 víctimes en un any.(Escola de Cultura de Pau, 2005).

Situacions de tensió i disputes d'alt risc: Aquells contextos en els quals es produeixen greus episodis de polarització social o política, amb enfrontaments entre grups polítics, ètnics o religiosos o entre aquests i l'Estat, amb alteracions del funcionament ordinari de les institucions de l'Estat (cops d'estat, tocs de queda i estats d'excepció o emergència), i amb índexs significatius de destrucció, morts o desplaçaments forçats de població. En alguns d'aquests contextos existeixen possibilitats que s'arribi, a curt o a mitjà termini, a una situació de major tensió que desemboqui en un conflicte armat (Escola de Cultura de Pau, 2007).

Escenaris de tensió menor: Contextos en què no sembla probable el sorgiment d'un conflicte armat a curt o a mitjà termini però que segueixen requerint un especial seguiment i atenció (Escola de Cultura de Pau, 2007).

Convenció: Acord formal internacional, entre dos o més estats, que regula importants interessos col·lectius.

Convenció dels Drets de l'Infant: Va ser adoptada el 1989 per les **Nacions Unides** i ratificada el 1997 per tots els països, excepte Somàlia i Estats Units. Es tracta d'un instrument legal específic que determina de quina manera es poden i s'han de protegir els drets dels infants (vegeu ANNEX 8: *La 'Convenció dels Drets dels Infants'*).

Cultura de pau: Conjunt de valors, actituds i comportaments que reflecteixen el respecte a la vida, a l'ésser humà i a la seva dignitat, i que posen en primer pla els drets humans, el rebuig a la violència en totes les seves formes i l'adhesió als principis de llibertat, justícia, solidaritat i tolerància, així com la comprensió entre els pobles, els col·lectius i les persones (Fundació Cultura de Pau).

Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH): Document històric elaborat el 1948 per l'**Assemblea General de les Nacions Unides**. Es tracta d'un document que recull la primera formulació internacional dels drets i llibertats de tots els membres del planeta (vegeu ANNEX 7: *Declaració Universal dels Drets Humans*).

Desenvolupament: Conjunt de processos que porten d'un estat a un altre. Aquest concepte pot fer referència a sistemes socials específics, com l'econòmic, polític, cultural...

Desenvolupament humà: Concepte sorgit el 1990 al si del **Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD)**, que posa l'accent en la persona, més enllà dels

aspectes únicament econòmics. Es defineix com aquell procés que amplia les oportunitats i les capacitats dels éssers humans i es concreta en una major esperança de vida, salut, educació i accés als recursos necessaris per a una vida digna. L'indicador utilitzat per mesurar el grau de desenvolupament humà d'un país és l'**índex de desenvolupament humà (IDH)**.

Desenvolupament sostenible: Desenvolupament que satisfà les necessitats de la generació present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per satisfer les seves pròpies necessitats. Aquest terme va aparèixer el 1988 en l'anomenat *Informe Brundlant*,¹ elaborat per la Comissió Mundial del Medi Ambient i del Desenvolupament, com a conseqüència de la preocupació per l'excessiva explotació dels recursos del planeta. Es basa en una doble exigència: la preservació del medi ambient i la satisfacció de les necessitats bàsiques de tota la humanitat.

Desobediència: Concepte vinculat a la filosofia i a la pràctica no violenta. Sense l'obediència no es pot exercir cap tipus de poder. En la nostra història l'obediència, el deure i la lleialtat han estat els mecanismes utilitzats per portar a la pràctica greus episodis de violència (extermini i destrucció de l'enemic). L'educació per a la pau educa per evitar "l'obediència per l'obediència" i fomenta la capacitat crítica de les persones i el dret i el deure d'exercir la rebel·lia i la dissidència davant de qualsevol situació d'injustícia. (Seminari de Educació para la Paz – APDH). (Vegeu també "Noviolència").

Diversitat: "De múltiples aspectes; multiforme".² Aquesta és la millor manera de definir la humanitat. Com que cadascun de nosaltres és un ésser diferent i únic, però alhora som el mateix (persones), la diversitat és la manera d'expressar aquesta multiplicitat de la unitat. El mateix val per a les cultures: tots els grups humans som potencialment iguals però resolem de manera diversa la nostra adaptació al medi, les nostres respostes a grans interrogants, la manera com organitzem el parentiu, la política, la nostra escala social de valors, etc. La diversitat és inherent a l'ésser humà i val la pena valorar aquest tret de la nostra espècie com quelcom de positiu: quin ventall de possibilitats és capaç de dissenyar l'enginy humà! (Alonso i Ros, 2009).

Drets humans: Conjunt de drets essencials de la persona reconeguts en la **Declaració Universal dels Drets Humans** (ONU, 1948). Se centren en la idea de la dignitat inherent als éssers humans i es caracteritzen per ser inalienables, universals i inviolables. (Vegeu la definició de *drets humans* a la "Proposta de continguts" de l'apartat METODOLOGIA, i l'ANNEX 9: *Les tres generacions dels drets humans*.)

Drets dels infants: Ja des dels inicis de l'**Organització de les Nacions Unides** (1945) es considera necessari protegir específicament els interessos i necessitats de la infància, contemplada com un grup particularment vulnerable. El 1946 l'Assemblea General de les Nacions Unides crea el **Fons de les Nacions Unides per a la Infància (UNICEF)**, l'organisme responsable d'ajudar els nens i nenes i vetllar pel compliment dels seus drets. Amb els anys, les Nacions Unides han creat instruments legals específics encarregats de protegir els drets dels infants recollits en la *Declaració dels Drets de l'Infant* (1959) i en la **Convenció dels Drets dels Infants** (1989).

¹ El 1984 les Nacions Unides van constituir la Comissió Mundial del Medi Ambient i del Desenvolupament per elaborar estratègies que frenessin el deteriorament ambiental. Les conclusions van ser recollides en l'anomenat *Informe Brundland* (1988), que va popularitzar el terme *desenvolupament sostenible* i la seva definició.

² *Ibidem*.

Estereotip: Conjunt d'imatges mentals i construccions lingüístiques atribuïdes a individus i grups. Els prejudicis (creences o opinions preconcebudes) i estereotips ens ajuden a dotar de sentit el nostre entorn i simplifiquen la realitat complexa, alhora que també ens permeten donar sentit a realitats de les quals tenim poca informació. Poden ser neutres, positius o negatius. Els més preocupants són, sense dubte, els negatius, que serveixen per justificar, en moltes ocasions, els privilegis i les diferències intergrupals. A determinats grups se'ls estereotipa de forma negativa, i així s'alimenta una actitud discriminatòria i d'exclusió (Rodrigo, 2000).

Fons de les Nacions Unides per a la Infància (UNICEF): Organisme de les Nacions Unides especialitzat en la promoció i la defensa dels drets de la infància d'arreu del món. El document de referència és la **Convenció dels Drets de l'Infant** (1989).

Gènere: Construcció social associada al sexe femení i al sexe masculí. És a dir, és el conjunt de creences, actituds, sentiments, valors, conductes i activitats que socialment s'atribueixen als homes i a les dones i que els diferencien i, per tant, que han estat apreses i no són innates. El gènere canvia amb el temps i presenta grans variacions tant entre cultures com dins d'una mateixa cultura o societat.

Perspectiva de gènere: Perspectiva que considera sistemàticament les diferents condicions, situacions i necessitats en què viuen dones i homes i planteja la necessitat de solucionar els desequilibris i desigualtats existents.

Índex de desenvolupament humà (IDH): És un indicador social estadístic elaborat pel **Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD)**, que té per objectiu calcular el grau de desenvolupament dels diferents països del món. Està compost per tres paràmetres: esperança de vida (salut), nivell educatiu (educació) i nivell d'ingressos (economia). L'IDH s'expressa mitjançant una xifra formada per un nombre de tres decimals comprès entre el 0 i l'1. D'acord amb la xifra resultant es divideixen els diferents estats del món en tres categories: IDH alt, mitjà i baix. Des del 1990, el PNUD publica anualment *l'Informe sobre Desenvolupament Humà*, on es dóna a conèixer, a partir de dades quantitatives, l'estat del desenvolupament humà de tots els països del món.

Índex de desenvolupament humà de gènere: El 1995, a Pequín, a la Conferència Mundial de la Dona, de les **Nacions Unides**, va definir-se un seguit d'indicadors que visibilitzen les desigualtats de gènere de cada país.

Índex de desenvolupament humà ajustat per la igualtat: Valor de l'IDH ajustat per les desigualtats entre homes i dones, en les tres dimensions bàsiques del desenvolupament (salut, educació, ingressos).

Índex de desigualtat de gènere (IDG): Reflecteix les desigualtats socials i econòmiques entre homes i dones d'un país. Pot variar entre 0 (inexistència de desigualtat) i 1 (molta desigualtat).

Índex de potenciació de gènere (IPG): Indicador que identifica la desigualtat de gènere en l'esfera política i econòmica d'un país.

Mapa de Peters: Les dificultats per representar en un pla el mapa del món minimitzant les deformacions geogràfiques foren solucionades en successius models. Un dels models més

utilitzats és la projecció de Mercator, que deforma el planeta engrandint els països de l'hemisferi nord. Com a alternativa a aquesta projecció i a moltes altres existeix la projecció de Peters, que es basa en el manteniment dels eixos N-S i E-O. Aquesta projecció minimitza les deformacions compensant-les a l'equador (els països s'allarguen) i en els pols (els països es fan més amples). El mapa de Peters ofereix una nova visió del món més afí a les dimensions reals dels diferents països del planeta. En conseqüència, la superfície que ocupen els països del Sud es correspon a la seva dimensió real, abans minimitzada. (Vegeu ANNEX 10: *Mapa polític de la projecció de Peters.*)

Nacions Unides (ONU):

Les Nacions Unides són la principal i més representativa organització mundial, creada el 1945 pels 51 països vencedors de la II Guerra Mundial, amb l'objectiu inicial de garantir la pau i l'ordre mundial resultant de la guerra. Actualment, en les Nacions Unides participen més de 192 països, que havent firmat la *Carta de Nacions Unides*, es comprometen a cooperar entre ells a favor de la pau i el desenvolupament sobre la base dels principis de justícia, dignitat humana i benestar de tots els pobles. Les seves actuacions se centren en el treball pel desarmament, el manteniment de la pau, l'assistència humanitària i la defensa dels drets humans.

Els països membres de les Nacions Unides es reuneixen anualment en l'**Assemblea General**, una organització molt similar a un parlament mundial, on cada país té un sol vot, independentment de si és gran o petit, ric o pobre. Les decisions preses no tenen caràcter obligatori però es converteixen en resolucions que tenen força moral per als governs del món.

El què sí que té caràcter vinculant és el Consell de Seguretat, que està format per cinc potències vencedores de la II Guerra Mundial, com a membres permanents amb dret de veto (EUA, Rússia, Xina, França i Regne Unit), i altres deu països, escollits per l'Assemblea de forma rotativa per dos anys. Els països permanents tenen més poder en el Consell que els altres, influenciant de forma desigual les decisions.

El sistema de Nacions Unides està format per un complex teixit d'organismes associats. Entre aquests en destaquem alguns d'especialitzats en àrees de treball concretes, com són el **PNUD (Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament)**, **UNICEF (Fons de les Nacions Unides per a la Infància)**, PMA (Programa Mundial d'Aliments), FNUAP (Fons de les Nacions Unides per a la Població), ACNUR (Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats), UNESCO (Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura), OMS (Organització Mundial de la Salut), FAO (Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació)...³

Noviolència: Concepte que combina pacifisme i acció: la noviolència no només rebutja la violència sinó que també proposa una actitud activa per eradicar-la. Es defineix com la forma de lluitar contra la injustícia des d'una proposta moral i pragmàtica que obliga les persones, col·lectius i institucions a actuar sota la prohibició d'exercir la violència cap a un mateix ni cap als altres (Tuvilla, 2004). (Vegeu també "desobediència".)

³ Definició obtinguda i adaptada del *Diccionario de Acción Humanitaria* d'HEGOA i de l'Escola de Cultura de Pau.

Organisme multilateral: Organització formada per tres o més nacions que té per objectiu treballar conjuntament sobre les problemàtiques i aspectes relacionats amb els països que la integren. En són exemples l'**Organització de les Nacions Unides**, **UNICEF**, el Banc Mundial, el Fons Monetari Internacional...

Pau: La pau és el procés de realització de la justícia en els diferents nivells de la relació humana. És un concepte dinàmic que convida a afrontar i resoldre els conflictes de forma no violenta, per aconseguir el benestar de les persones amb si mateixes, amb la natura i amb els altres (Seminario de Educación para la Paz – APDH, 2000).

Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD): Principal agència de cooperació de les Nacions Unides, creada el 1966 amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida dels països més desfavorits del món. La seva seu central es troba situada a Nova York, però en tractar-se d'un organisme descentralitzat disposa de delegacions arreu dels 166 països adherits. Des de les diferents seus es coordina el treball de les agències especialitzades de les Nacions Unides en cada país. A partir del 1990, el PNUD publica anualment *l'Informe sobre Desenvolupament Humà*, document de referència sobre el desenvolupament dels països i el seu mesurament.

Sexisme: Ideologia basada en la divisió de les persones per les diferències biològiques entre els homes i les dones, i en una suposada inferioritat del sexe femení. El sexisme justifica i estableix una manera jeràrquica d'entendre el món i relacionar-se en què les dones ocupen una posició de subordinació respecte al sexe masculí.

Violència: Entenem la violència com "l'actitud o comportament que constitueix una violació o privació a l'ésser humà d'allò que li és essencial com a persona (integritat física, psíquica o moral, drets, llibertats...)". (Seminario de Educación para la Paz – APDH, 2000). L'exercici de la violència no sempre és visible, i pot manifestar-se en qualsevol esfera de la nostra vida, ja sigui la domèstica, la cultural, la política o l'econòmica.

Violència de gènere: Tot acte de violència adreçat a les dones, fruit de les relacions de desigualtat existents entre dones i homes. Es tracta d'una violència que es dirigeix contra les dones pel fet mateix de ser-ho, per ser considerades pels seus agressors faltades dels drets mínims de llibertat, respecte i capacitat de decisió. L'objectiu final és la seva submissió.